

TRIAL
International

**DJELOTVORNO
OSTVARIVANJE
ZAHTJEVA ZA
NAKNADU
ŠTETE ŽRTAVA
RATNIH ZLOČINA
U OKVIRU
KRIVIČNIH
POSTUPAKA
U BOSNI I
HERCEGOVINI**

**NALOZI I STANDARDI
MEĐUNARODNOG
PRAVA I PRAVA EU**

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Ova publikacija objavljena je u okviru projekta "Access to justice for victims of war related sexual violence and other war crimes & improving access to human rights", kojeg financira Vlada Švicarske, a sprovodi TRIAL International u BiH. Sadržaj ove publikacije, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove Vlade Švicarske.

SADRŽAJ

5 | **PREDGOVOR**

7 | **I UVOD**

10 | **II NAKNADA ŠTETE ŽRTVAMA RATNIH ZLOČINA PRED
SUDOM BOSNE I HERCEGOVINE**

10 | 1. Presuda Suda Bosne i Hercegovine u predmetu protiv Bosiljka i
Ostoje Markovića

11 | 2. Presuda Suda Bosne i Hercegovine u predmetu protiv Slavka Savića

12 | 3. Presuda Suda Bosne i Hercegovine u predmetu protiv Adila Vojića i
Bekira Mešića

13 | 4. Nemogućnost ostvarenja odštete u slučaju nedostatka imovine
počinilaca

14 III MEĐUNARODNI I EVROPSKI STANDARDI ZA NAKNADU ŠTETE ŽRTVAMA RATNIH ZLOČINA

- 14 1. Član 6. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije
- 15 2. Član 9. stav 5. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima
- 16 3. Član 14. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka
- 17 4. Rezolucija UN 60/147 o načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i humanitarnog prava
- 20 5. Evropska konvencija o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja
- 22 6. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava
- 22 6.1. Član 5. stav 5. EKLJP-a
- 24 6.2. Član 13. EKLJP-a
 - a) (potencijalna) povreda prava iz Konvencije
 - b) djelotvorno pravno sredstvo
- 27 6.3. Smjernice Vijeća Evrope za iskorjenjenje nekažnjivosti grubih povreda ljudskih prava

28	6.4. Preporuka Vijeća Evrope državama članicama o pomoći žrtvama zločina
29	7. Povelja osnovnih prava EU (POP)
31	7.1. Pravo na naknadu štete (čl. 6. POP-a) i pravo na djelotvorno pravno sredstvo (čl. 47. POP-a)
32	8. Direktiva Vijeća 2004/80/EZ o naknadi žrtvama krivičnih djela
33	9. Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela

34 IV PRIMJERI DOBRE PRAKSE U UPOREDNOM PRAVU

35	1. Austrija
36	2. Hrvatska
39	3. Švicarska

41 V PREPORUKE ZA NAKNADU ŠTETE ŽRTVAMA RATNIH ZLOČINA U BOSNI I HERCEGOVINI

49 O TRIAL INTERNATIONAL

PREDGOVOR

Godina 2015., kao i period koji slijedi, na više načina znači prekretnicu kada je riječ o odgovoru bosanskohercegovačkog društva na zahtjev žrtava ratnih zločina za poštivanjem jednog od njihovih osnovnih prava, a i potreba – pravo na naknadu štete koju su pretrpjeli i još uvijek trpe počinjenjem zločina.

S jedne strane, došlo je do naglog zaokreta u sudskoj praksi kada je riječ o primjeni zastarnih rokova na tužbene zahtjeve žrtava za naknadu štete od entiteta i države po osnovu objektivne odgovornosti. Taj zaokret je nepovoljan po same žrtve.

S druge strane, bh. pravosuđe, predvođeno Tužilaštvom BiH i Sudom BiH, prvi put je omogućilo efektivnu primjenu odredaba Zakona o krivičnom postupku BiH tako da su počinitelji ratnih zločina, mahom silovanja, pored osude na odgovarajuće kazne zatvora, obavezani i na isplatu naknade nematerijalne štete žrtvama.

Nakon što su se prvi oprezni presedani počeli pretvarati u redovnu praksu, a prvi izvršni postupak protiv počinitelja očekivano pokazao limite za mogućnost realizacije dosuđenih iznosa iz imovine počinitelja zločina – pojedinca, vrijeme je da bh. društvo i stručna zajednica razmotre sljedeći korak – kako osigurati efektivnu naplatu naknade

nematerijalne štete dosuđene Źrtvama ratnih zločina u okviru krivičnih postupaka?

Ova pravna analiza, koju je pripremio profesor doktor Zlatan Meškić, u saradnji s nevladinom organizacijom TRIAL International, nastala je kao rezultat potrebe da se predmetni izazov – obezbjeđenje naplate dosuđene naknade štete u slučaju insolventnosti počinitelja – analizira s aspekta relevantnih međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava i obaveza koje se u tom smislu stavljaju pred Bosnu i Hercegovinu.

Analiza tako pruža presjek raznih vrsta izvora međunarodnog prava koji mogu pružiti odgovor na ovu problematiku, i potcrtava značaj da se građanima od države osigura efektivno pravo na pravni lijek i izvršivo pravo na naknadu štete, kako bi ono Źrtvama bilo dostupno ne samo *de iure* nego i *de facto*.

Da je tako nešto potrebno uočili su i predstavnici pravosudne zajednice nedavno, u oktobru 2016. godine, na TAIEX radionici o naknadi štete u krivičnim postupcima, organizovanoj u saradnji Evropske komisije i Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, kao i na IX Stručnom savjetovanju tužilaca u Bosni i Hercegovini u septembru 2016. godine. Na oba događaja zaključak je bio da je potrebno osnovati fond za naknadu štete oštećenim kaznenim djelom iz kojeg će država namirivati štetu kada se ista ne može naplatiti od neposrednog počinioaca.

Modaliteta za ostvarivanjem ovog cilja je više. Ova analiza svojom minuciozno razrađenom argumentacijom ukazuje za početak na potrebu i obavezu Bosne i Hercegovine da se na odgovarajući način pozabavi ovim pitanjem.

Adrijana Hanušić Bećirović
Viša pravna savjetnica TRIAL International

I UVOD

Obaveza da se nadoknadi šteta kao načelo u međunarodnom pravu postoji već veoma dugo.¹ Već 1927. i 1928. godine Stalni međunarodni sud pravde (preteča sadašnjeg Međunarodnog suda pravde) konstatovao je u slučaju fabrike Chorzow da "je načelo međunarodnog prava ili čak generalni koncept prava prema kojem svako kršenje obaveze uključuje obavezu reparacije u adekvatnom obliku (...)" te da je "reparacija neodvojiv dio neispunjenja obaveze iz konvencije i nije nužno da to bude propisano samom konvencijom".² Prema tome, pravo na naknadu štete implicitno je sadržano u svim konvencijama koje sadrže dovoljno određene obaveze. Ipak, u narednoj

analizi bavićemo se međunarodnim i evropskim standardima koji su direktno propisali pravo žrtvi ratnih zločina na naknadu štete.³ Analiza u centar svog interesa postavlja ne samo pravo žrtve ratnog zločina da dobije (sudsku ili administrativnu) odluku kojom se utvrđuje pravo na naknadu štete nego, još konkretnije, mogućnost žrtve da zaista naplati tu štetu, tačnije da djelotvorno ostvari svoje pravo na naknadu.

Pri tome će analiza biti pisana iz pozicije žrtve, te se neće praviti razlika između izvora koji pripadaju međunarodnom pravu ljudskih prava, međunarodnom krivičnom pravu i međunarodnom humanitarnom pravu. Naime,

1. E. Ch. Evans, *The Right to reparations in International Law for Victims of Armed Conflict: Convergence of Law and Practise*, London 2010, 33.

2. *Fabrika Chorzow*, (Njemačka protiv Poljske), 1927, P.C.I.J., Ser A, No. 9, str. 21.

3. Zbog ograničenja u prostoru, neće se moći svim relevantnim konvencijama posvetiti zasebna analiza; Vidi u ovom pogledu npr. čl. 3. Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907. godine.

prema čl. 31(3)(c) Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora,⁴ opće pravilo o tumačenju podrazumijeva da se "svaki mjerodavan propis međunarodnog prava primjenjiv na odnose između stranaka mora uzeti u obzir prilikom tumačenja međunarodnih ugovora". U tu svrhu će se dati kratak pregled relevantnih evropskih i međunarodnih standarda koje treba zajedno uzeti u obzir prilikom analiziranja obaveze Bosne i Hercegovine da žrtvama ratnih zločina osigura djelotvorno pravo na naknadu štete. Većina međunarodnih i evropskih pravnih izvora pravo žrtava ratnih zločina regulišu u pogledu određenih aspekata, a ne na cjelovit način, pa su analize pojedinih normi ovih izvora sačinjene iz vida njihovog pojedinačnog doprinosa cjelovitoj regulaciji.

Neposredni povod za pravljenje analize predstavljaju prve presude Suda BiH u kojima je usvojen imovinskopravni zahtjev žrtava ratnih zločina kao oštećenih

u krivičnom postupku protiv počinioca. Ove presude ukratko će biti predstavljene u nastavku. Međutim, nakon ovog važnog koraka ka ostvarenju prava žrtve na reparaciju, postao je još vidljiviji problem postojanja teško premostivih prepreka za naplatu dosuđene štete od počinioca. Stoga je najvažniji dio analize posvećen međunarodnim i evropskim pravnim izvorima koji obavezuju Bosnu i Hercegovinu da osigura žrtvama da stvarno dobiju dosuđeni iznos štete, kao i da osigura druge vidove pomoći i podrške. Ova analiza kao najizgledniji način ispunjenja ove obaveze uzima zakonodavnu reformu, ne isključujući mogućnost da bi se jasno usmjerenim tumačenjem domaćeg zakonodavstva u svjetlu međunarodnih i evropskih izvora također moglo doći do željenog cilja. Kao uzori za ispunjenje ove obaveze predstaviće se pravo Austrije, Hrvatske i Švicarske, sa konkretnim preporukama za reformu zakonodavstva Bosne i Hercegovine. Analiza nije pos-

većena zakonodavstvu Bosne i Hercegovine iz prostog razloga što u Bosni i Hercegovini specijalno zakonodavstvo za naknadu štete žrtvama ratnih zločina ne postoji. Ne samo da takvo zakonodavstvo ne postoji u okviru zasebnog zakona, nego ne postoji niti u vidu posebnih odredbi za žrtve ratnih zločina odnosno žrtve krivičnog djela u nekom od općih zakona. Kao što će u nastavku pokazati presude Suda BiH, ispravnim tumačenjem postojećih zakona, žrtva ratnog zločina može dobiti odluku kojom se utvrđuje pravo na naknadu štete, ali ne i sigurnost da će tu štetu zaista naplatiti.

II NAKNADA ŠTETE ŽRTVAMA RATNIH ZLOČINA PRED SUDOM BOSNE I HERCEGOVINE

5. Jedna je usvojena pred Sudom BiH (predmet Dostić), a druga pred Okružnim sudom u Doboju (predmet Vasić).

Na ovom mjestu ukratko će biti predstavljene prve presude Suda BiH u kojima je usvojen imovinskopravni zahtjev žrtava ratnih zločina kao oštećenih u krivičnom postupku protiv počinioca. Presude su donesene u predmetima u kojima su zločini počinjeni od strane pripadnika Vojske Republike Srpske, odnosno Armije Republike Bosne i Hercegovine. Sud BiH u međuvremenu je donio i nove odluke, koje u trenutku pisanja ove analize još nisu dostupne javnosti,⁵ ali potvrđuju jasnu i dosljednu praksu Suda BiH, koja jeste povod pisanja ove analize.

1. Presuda Suda Bosne i Hercegovine u predmetu protiv Bosiljka i Ostoje Markovića

Sud BiH je u predmetu protiv Bosiljka i Ostoje Markovića, koji su zločine počinili kao pripadnici Vojske Republike Srpske, prvi put odlučio o imovinskopravnom zahtjevu žrtve ratnog zločina. Presuda je donesena 24. juna 2015. godine, a potvrđena u drugostepenom postupku 17. juna 2016. Sud BiH je argumentovao da je "kod donošenja odluke o visini naknade nematerijalne štete, Vijeće istu donijelo u odnosu na naknadu nematerijalne štete

zbog pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti iz člana 202. ZOO, imajući u vidu intenzitet i dužinu trajanja duševne boli kod oštećene, pritom posebno imajući u vidu činjenicu koja je utvrđena nalazom i mišljenjem tima vještaka neuropsihijatarata da su duševni bolovi slabijeg intenziteta i danas prisutni, da će i dalje trajati tj. da su trajnog karaktera, da je oštećena u trenutku kada se desio kritični događaj imala četrnaest godina, da je zbog poremećaja do kojih je kod nje došlo usljed kritičnog događaja u prvom razredu srednje škole prekinula školovanje, naknada za ovaj vid nematerijalne štete se dosuđuje u jedinstvenom iznosu i za ovaj vid nematerijalne štete, pravična naknada po ocjeni Vijeća iznosi 20.000,00 KM, a sa ovim vidom naknade nematerijalne štete može se kumulirati još jedino naknada na ime duševnih bolova zbog smanjenja životne sposobnosti i za ovaj vid nematerijalne štete, pravična naknada po ocjeni Suda iznosi 6.500,00 KM”.

2. Presuda Suda Bosne i Hercegovine u predmetu protiv Slavka Savića

Sud BiH je u predmetu protiv Slavka Savića, koji je zločin počinio kao pripadnik Vojske Republike Srpske, samo nekoliko dana nakon prve ovakve odluke, po drugi put odlučio o imovinsko-pravnom zahtjevu žrtve ratnih zločina. Prvostepena presuda je donesena 29. juna 2015., te potvrđena u drugostepenom postupku 24. novembra 2015. godine. Vijeće Suda BiH je konstatovalo: “da je oštećena usljed krivičnog djela učinjenog od strane optuženog pretrpjela značajnu štetu, koja se ogleda u pretrpljenim duševnim bolovima, kao i preživljenom strahu, odnosno umanjenju životne aktivnosti trajno, pri čemu podaci prikupljeni u toku ovog postupka ovom Vijeću pružaju pouzdan osnov za odlučivanje po ovom osnovu, Vijeće je usvojilo konačno precizirani imovinskopravni zahtjev oštećene u ukupnom iznosu

6. Kao što je već napomenuto, u međuvremenu su usvojene još dvije presude koje još nisu dostupne javnosti, i to jedna pred Sudom BiH (predmet Dostić), a druga pred Okružnim sudom u Doboju (predmet Vasić).

od 30.000,00 KM. Pritom je Vijeće oštećenju na ime pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti dosudilo iznos od 16.000,00 KM, dok je na ime duševnih bolova zbog smanjenja životne aktivnosti oštećenju dosudilo iznos od 14.000,00 KM, nalazeći da isti jedinstveni iznos predstavlja pravičnu naknadu za oštećenu”.

3. Presuda Suda Bosne i Hercegovine u predmetu protiv Adila Vojića i Bekira Mešića

Da dvije prethodno predstavljene presude donesene u bliskom vremenskom periodu u junu 2015. godine nisu ostale izuzetak, nego zaista predstavljaju početak stalne prakse Suda BiH da odlučuje o imovinskoopravnim zahtjevima žrtava ratnih zločina, pokazuje i novija presuda od 16. marta 2016. godine.⁶ Presuda je donesena u predmetu protiv Adila Vojića i Bekira Mešića kao pripadnika

Armije Republike Bosne i Hercegovine. Sud je odlučio da “optuženi u ovom postupku imaju, u skladu sa odredbom člana 206. stav 1. ZOO, solidarno snositi 2/3 od ukupnog iznosa potraživane nematerijalne štete od 42.000,00 KM na ime duševnih bolova oštećene zbog smanjenja životne aktivnosti, kako je to naznačeno u preciziranom imovinskoopravnom zahtjevu oštećene, odnosno optuženi su ovom presudom obavezani da oštećenju isplate solidarno iznos od 28.000,00 KM u roku od 90 (devedeset) dana od dana pravosnažnosti ove presude.”

4. Nemogućnost ostvarenja odštete u slučaju nedostatka imovine počinitelaca

U ovim historijskim odlukama Sud BiH je odredio rok unutar kojeg počinioci moraju nadoknaditi štetu žrtvama. Međutim, u prve dvije pravosnažne presude počinioci nisu izvršili svoju obavezu, te je žrtvama preostalo da naplatu potražuju u redovnom izvršnom postupku u kojem neće moći doći do naknade ukoliko počinitelj nema imovine niti primanja na kojima je moguće provesti izvršenje. Na ovaj način postalo je vidljivo da za ostvarenje prava žrtve na reparaciju neće biti dovoljan ovaj značajan pomak u odlučivanju o imovinskopравnim zahtjevima žrtava u krivičnom postupku pred Sudom BiH, nego je nužno učiniti i posljednji korak kojim bi se osiguralo da žrtve zaista mogu naplatiti svoju štetu i time efektivno ostvariti svoje pravo na naknadu štete zbog pretrpljenih zločina. Posljednji dio analize biće upravo posvećen pitanju zakonodavne

reformе koja je potrebna kako bi žrtve stvarno mogle naplatiti štetu. Bosna i Hercegovina time bi ispunila obaveze koje proizilaze iz međunarodnih i evropskih pravnih izvora, a koji će biti analizirani u nastavku.

III MEĐUNARODNI I EVROPSKI STANDARDI ZA NAKNADU ŠTETE ŽRTVAMA RATNIH ZLOČINA

7. Usvojena Rezolucijom Generalne skupštine 2106 A (XX) od 21. decembra 1965. Na temelju čl. II 7. Ustava BiH čini dio ustavnog prava BiH.

U ovom centralnom dijelu analize predstavimo međunarodne i evropske pravne izvore koji žrtvama ratnih zločina, po različitim osnovama, izričito dodjeljuju pravo na naknadu štete. Predmet ove analize, međutim, nije samo pravo žrtava na naknadu štete, nego prevashodno mogućnost djelotvornog ostvarenja ovog prava tako da žrtve zaista dobiju naknadu koja im je dosuđena. Pojedini izvori se zadržavaju na propisivanju samog prava na naknadu štete, određeni broj izvora dodatno uspostavlja pravo na djelotvoran pravni lijek, dok su za ovu analizu od najvećeg značaja izvori koji neposredno uređuju

modalitete naplate za žrtve i ulogu i odgovornosti države u tim modalitetima.

1. Član 6. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije⁷

Temeljem člana 6. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije države članice su obavezne osigurati žrtvama diskriminacije stvarnu zaštitu i pravo na žalbu pred nacionalnim sudovima i ostalim državnim nadležnim organima protiv svih djela rasne diskriminacije, kao i pravo da od

ovih sudova traži zadovoljenje ili pravednu i odgovarajuću naknadu za svaku štetu koju bi mogla da joj nanese takva diskriminacija. Ova formulacija ostavlja nešto širi diskrecioni prostor državama članicama u pogledu različitih uslova za naknadu štete, nego npr. čl. 5. st. 5. EKLJP-a.⁸ Npr. u pogledu samog termina naknade štete, iz originalnog engleskog teksta član 6. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije vidljivo je da govori o “reparation” i “satisfaction”, dok član 5. stav 5. EKLJP-a neposredno govori o “compensation”.⁹ Ipak, nesporan je značaj doprinosa ove odredbe razvoju međunarodnog sistema pravnih sredstava za kršenje ljudskih prava.¹⁰

2. Član 9. stav 5. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima¹¹

Član 9. stav 5. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR) propisuje da svako ko je nezakonito hapšen ili pritvoren ima pravo na naknadu štete. Sličnosti u strukturi, tekstu i svrsi ovih odredaba nalažu da se treba osigurati njihovo zajedničko tumačenje s članom 5. st. 5. EKLJP-a i članom 6. Povelje osnovnih prava EU (POP), o kojima će biti opširnije govora u nastavku.¹² Jednako se može reći za čl. 2. st. 3. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, koji se treba tumačiti zajedno s članom 13. EKLJP-a i članom 47. POP-a o pravu na djelotvorno pravno sredstvo. Značajno je da čl. 9. st. 5. Međunarodnog pakta ne propisuje samo pravo žrtava na naknadu štete, nego izričito navodi da to pravo mora

8. P. Thornberry, *The International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination – A Commentary*, 2016, 399. i dalje. O čl. 5. st. 5. EKLJP-a biće više govora u nastavku.

9. K. Myntti, u G. Ulrich/L. K. Boserup (ed.), *Human Rights in Development*, 321.

10. Radi se o jednom od prvih dokumenata koji za povredu ljudskih prava propisuje naknadu štete, pa je ova odredba služila kao jedan od uzora kasnijim konvencijama.

11. Usvojen Rezolucijom 2200A (XXI) Generalne skupštine 16. decembra 1966. godine. Na temelju čl. II 7. Ustava BiH čini dio ustavnog prava BiH.

12. N. Bernsdorff, u Meyer, *Charta der Grundrechte der EU*, 2010, Art 6., tačka 3.

13. S. Joseph, M. Castan, *The international covenant on civil and political rights – Cases, Materials and Commentary*, 2013, 389.

14. Usvojena Rezolucijom Generalne skupštine 39/46 od 10. decembra 1984. Na temelju čl. II 7. Ustava BiH čini dio ustavnog prava BiH.

15. UN-ov Komitet protiv mučenja, *Opći komentar br. 3 – implementacija čl. 14. Konvencije od strane država potpisnica*, 19. novembar 2012., para. 1.

16. *Ibid.*, para. 10.

17. *Ibid.*, tačka 38.

biti i "izvršivo". Pri tome, čl. 9. st. 5. ICCPR-a omogućava žrtvi izvršivo pravo na naknadu štete zbog povrede bilo koje odredbe iz čl. 9. ICCPR-a, dakle bilo kojeg oblika samovoljnog hapšenja ili samovoljnog lišavanja slobode koje se smatra nezakonitim bilo prema ICCPR-u bilo prema domaćem pravu suda koji odlučuje o naknadi.¹³

3. Član 14. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka¹⁴

Prema članu 14. Konvencije protiv mučenja, države članice su obavezne da osiguraju žrtvi nekog akta torture pravo dobivanja naknade te izvršivo pravo na pravednu i odgovarajuću odštetu, uključujući sredstva potrebna za njenu što potpuniju rehabilitaciju. Iako se u ovom članu eksplicitno navodi samo pravo na naknadu štete nastalu torturom u smislu člana 1. ove Konvencije, UN-ov

Komitete protiv mučenja u komentaru izdatom o čl. 14. Konvencije pruža pojašnjenje da se član 14. primjenjuje i na žrtve okrutnih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja, u smislu čl. 16. Konvencije.¹⁵ UN-ov Komitet protiv mučenja nadalje naglašava da je pravo iz čl. 14. Konvencije višeslojno, te da šteta koju treba nadoknaditi može uključivati, između ostalog, naknadu materijalne i nematerijalne štete i sl.¹⁶ Osim toga, države potpisnice trebaju pružiti pravnu i specijalizovanu pomoć žrtvama mučenja kao i omogućiti pokrivanje drugih troškova povezanih sa zahtjevom za naknadu štete. UN-ov Komitet ističe obavezu država članica da osiguraju djelotvornost prava na naknadu štete.¹⁷ U tom smislu, upravo propust države članice da izvrši presude u kojima je naložena reparacija za žrtve mučenja, bilo da su donesene od strane nacionalnih, regionalnih ili međunarodnih sudova, označeno je kao značajno ograničenje i prepreka za ostvarivanje prava

žrtve na naknadu.¹⁸ Konačno, UN-ov Komitet protiv mučenja u ovom komentaru nalaže da građanski, kao i drugi postupci, ne smiju predstavljati finansijsko opterećenje koje bi žrtve odvratile od potraživanja štete.¹⁹ Konkretnije, države žrtvama moraju osigurati ne samo *de iure*, nego i *de facto* pristup "pravovremenim i djelotvornim mehanizmima za ostvarivanje prava na otklanjanje povreda i naknadu, i da ukinu ili izbjegnu donošenje mjera koje ih sprečavaju da to pravo zahtijevaju i ostvare, kao i da uklone sve formalne i neformalne prepreke sa kojima bi žrtve u tom procesu mogle biti suočene".²⁰ Država bi, štaviše, trebala pružiti pomoć i podršku kako bi umanjila tegobe za podnosiocima zahtjeva i njihove zastupnike.²¹ Ukoliko građanskim postupkom nije moguće doći do adekvatne naknade, Komitet UN-a savjetuje državama potpisnicama da uspostave djelotvorne mehanizme, prije svega državni fond iz kojeg bi se direktno pružila naknada štete žrtvama.²²

4. Rezolucija UN 60/147 o načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i humanitarnog prava²³

Temeljna načela i smjernice UN-a od 16. decembra 2005. godine predstavljaju prvu sveobuhvatnu kodifikaciju prava žrtava kršenja međunarodnih ljudskih prava i humanitarnog prava, i to na odštetu, pravnu zaštitu i pristup pravosudnom sistemu.²⁴ Prema tački 7. Preambule, UN-ova načela i smjernice ne sadrže nove obaveze za države članice, nego ukazuju na mehanizme, načine, procedure i metode za implementaciju postojećih obaveza koje proizilaze iz međunarodnog prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava. Iz ove tačke se izvodi zaključak da UN-ova načela i smjernice nisu kao takvi pravno obavezujući. S druge strane, oni su od velikog značaja kako zbog činjenice da

18. *Ibid.*, tačka 38.

19. *Ibid.*, tačka 29.

20. *Ibid.*, tačka 39.

21. *Ibid.*, tačka 29.

22. *Ibid.*, para 29.

23. Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih naroda 60/147 o temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava, UN, Generalna skupština, 21. mart 2006, A/RES/60/147.

24. K. McCracken, Commentary on the basic principles and guidelines on the right to a remedy and reparation for victims of gross violations of international human rights law and serious violations of international humanitarian law, 77.

25. Th. Van Boven, "Victim's Rights to a Remedy and Reparation : the New United Nations Principles and Guidelines", Ferstman et al. (eds), *Reparation for Victims of Genocide, War Crimes and Crimes*, 2009, 31.

26. Usvojila Generalna skupština odlukom 40/34, 29. novembra 1985.

27. Th. Van Boven, "Victim's Rights to a Remedy and Reparation : the New United Nations Principles and Guidelines", Ferstman et al. (eds), *Reparation for Victims of Genocide, War Crimes and Crimes*, 2009, 32.

28. F. Selbmann, *Entschädigung der Opfer von Verstößen gegen das humanitäre Völkerrecht – Probleme und neuere Lösungsansätze in der deutschen Rechtsprechung*, vidi <http://d-nb.info/99101247X/34>.

predstavljaju prvu sveobuhvatnu kodifikaciju prava žrtava kršenja ljudskih prava na naknadu štete, i korelativnih obaveza država, tako i zbog autoriteta koji ih je usvojio, a to je Generalna skupština Ujedinjenih naroda. Da ovaj dokument posjeduje veliki autoritet dokazuje i činjenica da je već prije svog formalnog usvajanja uticao na nacionalna zakonodavstva država Južne Amerike, a i na Statut Međunarodnog krivičnog suda, tačnije na njegov član 75.²⁵ Osim toga, UN-ova načela i smjernice svoj autoritet crpe i iz autoriteta prethodno donesenih instrumenata UN-a, na koji se načela i smjernice pozivaju i koji su njima obuhvaćeni. U pogledu predmeta ove analize najvažniji takav instrument na koji se pozivaju načela i smjernice je UN-ova Deklaracija osnovnih pravnih principa za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći iz 1985. godine,²⁶ koja u tački 12. nalaže da u slučajevima "kada se nadoknada ne može u potpunosti obezbijediti od prestupnika ili iz drugih izvora, države bi trebalo da nastoje da obezbijede finansijsku

nadoknadu za: (a) žrtve koje su pretrpjele značajne fizičke povrede ili narušavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja kao posljedicu teških krivičnih djela." Nadalje, prema tački 13. Deklaracije "treba podsticati osnivanje, jačanje ili širenje djelatnosti nacionalnih fondova za nadoknadu žrtvama. Tamo gdje je to prikladno, u ovu se svrhu mogu osnovati i drugi fondovi, uključujući ovdje i slučajeve gdje žrtva nosi nacionalnu pripadnost države koja nije u poziciji da joj pruži nadoknadu za pretrpljenu štetu."

Osnovno dejstvo UN-ovih načela i smjernica upravo se treba ostvariti tako što će ih države članice implementirati u svoje nacionalno zakonodavstvo.²⁷ Potrebno je da države članice osiguraju pravo žrtve na jednak i efikasan pristup pravosuđu, pravo na primjerenu, djelotvornu i brzu naknadu štete kao i pravo na pristup relevantnim informacijama o povredi prava i mehanizmima naknade štete.²⁸ UN-ova načela i smjernice treba razumjeti tako da se primarno

odnose na sudske mehanizme za osiguranje naknade štete, ali i tako da ti mehanizmi treba da budu komplementarni sa vansudskim mehanizmima naknade štete žrtvama koji također značajno doprinose ostvarenju ciljeva ovog dokumenta.²⁹ Prema tački 15. UN-ovih načela i smjernica, država je dužna u skladu sa svojim propisima nadoknaditi štetu žrtvama teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava koja se mogu pripisati samoj državi. Nasuprot tome, ukoliko je odgovorno neko fizičko ili pravno lice, onda to lice treba da nadoknadi štetu žrtvi ili, ukoliko je država već nadoknadila štetu žrtvi, ona putem regresa treba da nadoknadi štetu od počinioca. Može se vidjeti da je nadoknada štete žrtvi od strane države izričito predviđena kao jedan od odštetnih mehanizama za slučaj kada je počinitelj povrede bilo fizičko ili pravno lice.

Najvažnija u kontekstu problema kojim se bavi ova analiza, a to je veoma otežana naplata naknade štete za žrtve ratnih zločina kojima je naknada dosuđena, jeste tačka 16. UN-ovih načela i smjernica. Naime, prema ovoj tački, države trebaju nastojati da uspostave nacionalne programe za naknadu i druge vrste pomoći žrtvi u slučajevima da lica odgovorna za štetu nisu u mogućnosti ili ne žele da ispune svoje obaveze. Vidimo da u slučaju kada žrtve ne mogu da naplate štetu od počinioca zločina, država svojim programom treba omogućiti naplatu, kao i druge vrste pomoći. Ovu obavezu države dopunjuje tačka 17, prema kojoj države trebaju izvršiti domaće presude protiv fizičkih ili pravnih lica kao odgovornih lica, kao i propisati djelotvorne mehanizme za izvršenje presuda za naknadu štete žrtvama. Uzimajući u obzir da UN-ova načela i smjernice predstavljaju kodifikaciju kojom se sumiraju postojeće obaveze koje proizilaze iz međunarodnog prava ljudskih prava i međunarodnog

29. Th. Van Boven, "Victim's Rights to a Remedy and Reparation: the New United Nations Principles and Guidelines", Ferstman et al. (eds), *Reparation for Victims of Genocide, War Crimes and Crimes*, 2009, 39.

30. Evropska konvencija o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja od 24.11.1983.; Bosna i Hercegovina je ratifikovala ovu Konvenciju 22.03.2005. godine; Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, broj 4/2005.

31. Tačka 3. Preambule Konvencije.

32. M. Bukovac Puvača, "Državne naknade žrtvama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj", Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 2013, 333.

humanitarnog prava, jasno je da tačke 16. i 17. UN-ovih načela i smjernica nalažu Bosni i Hercegovini načine na koje treba da osigura da žrtva ratnog zločina zaista i dođe do dosuđenog iznosa štete. Utoliko UN-ova načela i smjernice, kao kodifikacija koja se ima uzeti u obzir pri reformi domaćih propisa, propisuju direktnu naknadu štete žrtvi od strane države kao jedno od mogućih rješenja, kao i odgovornost države za djelotvorno izvršenje presuda donesenih protiv odgovornih fizičkih i pravnih lica.

5. Evropska konvencija o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja³⁰

Kao jedan od osnovnih razloga donošenja Evropske konvencije iz 1983. godine navodi se nužnost uvođenja ili razvoja sistema naknade štete od strane one države u kojoj je krivično djelo počinjeno, naročito kada počini-lac nije identifikovan ili nema sredstava da nadoknadi štetu.³¹ Ova konvencija jeste ostala daleko

ispod prvobitnog cilja, jer je pravljeno mnogo kompromisa kako bi države bile spremne na njenu ratifikaciju.³² Tako je ostavljen širok diskrecioni prostor državama da mogu propisati minimalni i maksimalni iznos naknade, umanjeње naknade u slučaju doprinosa žrtve šteti, vremensko ograničenje za postavljanje zahtjeva i sl.

Međutim, možda najkonkretnija odredba Konvencije upravo se odnosi na pitanje koje je od interesa za ovu analizu, a to je naknada štete od strane države kada počini-lac nema sredstava da nadoknadi štetu. Naime, prema čl. 2. st. 1. Konvencije, ukoliko naknada štete nije u potpunosti dostupna iz drugih izvora, država treba doprinijeti da se nadoknadi šteta žrtvama koje su pretrpjele teške tjelesne ozljede ili narušenje zdravlja kao direktne posljedice zločina nasilja počinjenog s namjerom, kao i uzdržavanim članovima porodice osoba koje su umrle od posljedica takvog kaznenog djela. Važno je da

prema čl. 2. st. 2. Konvencije šteta treba biti nadoknađena u gore navedenim slučajevima i kada se počinitelj ne može krivično goniti ili kazniti. S druge strane, u cilju izbjegavanja dvostruke naknade, prema čl. 9. Evropske konvencije država može oduzeti od već dodijeljene naknade, ili od osobe kojoj je šteta nadoknađena tražiti povrat bilo kojeg iznosa novca primljenog na ime ozljede ili smrti od počinioca, socijalnog osiguranja ili drugog osiguravatelja, ili iz bilo kog drugog izvora. U tom slučaju prema čl. 10. Konvencije na državu mogu preći prava osobe kojoj je šteta nadoknađena.

Bosna i Hercegovina do danas nije ispunila obaveze iz ove Konvencije, tačnije nije donijela zakon kojim bi Konvenciju provela. Pri tome je u čl. 2. Konvencije jasno definisana obaveza države da upravo u slučajevima koji su predmet ove analize, a to je nemogućnost ili izuzetna otežanost naplate dosuđene naknade od strane počinioca, treba imati mehanizme kojima će omogućiti

da žrtva dođe do naknade. Ovom odredbom nameće se osnivanje državnog fonda za isplatu štete žrtvama ratnih zločina kao osnovno sredstvo za ispunjenje ove obaveze. Članovima 3.–11. Konvencije regulisano je šta sve treba činiti štetu koju će država platiti (čl. 3. i 4. Konvencije), mogućnost postavljanja rokova (čl. 6. Konvencije), mogućnost minimalnog i maksimalnog iznosa (čl. 5. Konvencije), eventualno smanjenje naknade zbog žrtvinog ponašanja (čl. 8. Konvencije), te subrogacija (čl. 10. Konvencije). Utoliko Evropska konvencija o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja predstavlja konkretnu obavezu koju Bosna i Hercegovina već 11 godina nije ispunila, a svojim sadržajem daje jasne konture propisa i drugih koraka koje bi u tu svrhu trebalo donijeti. Ispunjenjem obaveza iz ove Konvencije, žrtve ratnih zločina kojima je dosuđena šteta zaista bi došle do izrečene naknade.

33. Valerius, u Bek'scher Online Kommentar StPO, Art. 5 Abs. 1 EMRK.

34. Vidi ESLJP, Storck protiv Njemačke, aplikacija br. 61603/00, 16. juni 2005., tačka 122.

6. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava (EKLJP) centralni je izvor zaštite ljudskih prava za sve evropske države. Prema čl. II (2) Ustava BiH EKLJP se neposredno primjenjuje u Bosni i Hercegovini i ima prioritet nad svim ostalim pravnim izvorima, pa joj je stoga posvećena posebna pozornost. Ipak, kao opći akt koji nema posebne odredbe za žrtve ratnih zločina, kao što će analiza pokazati, postavlja samo minimalne standarde zaštite koji idu ispod nivoa koji pružaju određeni, već predstavljeni, međunarodni dokumenti. Nesporno je, međutim, da bi se ispunjenjem navedenih međunarodnih standarda direktno doprinijelo ostvarenju naloga iz EKLJP-a. Za potrebe ove analize najvažnija je odredba o pravu na slobodu iz čl. 5. EKLJP-a čije je područje primjene ograničeno na žrtve protivpravnog lišavanja slobode, te pravo na djelotvorno pravno sredstvo iz čl. 13. EKLJP-a.

6.1. Član 5. stav 5. EKLJP-a

Član 5. EKLJP-a posvećen je pravu na slobodu i sigurnost ličnosti. Za ovu analizu najvažniji je čl. 5. st. 5. EKLJP-a, koji nalaže da svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode protivno odredbama čl. 5. EKLJP-a ima pravo na naknadu štete. Ovaj član ne podrazumijeva samo negativnu obavezu države da se suzdrži od povrede, nego i obavezu države da pozitivno djeluje kako bi spriječila povrede za koje je znala ili morala znati. Ovo se naročito odnosi na povrede počinjene prema posebno ranjivim grupama, gdje država ima obavezu da donese djelotvorne i prikladne mjere.³³

Pravo na naknadu štete propisano čl. 5. st. 5. EKLJP-a samostalan je pravni osnov na koji se žrtve povrede ovog člana mogu neposredno pozivati. Radi se o subjektivnom pravu žrtve na naknadu štete, koje je neposredno utemeljeno u ovoj odredbi.³⁴ To podrazumijeva i obavezu tumačenja nacionalnog

prava u svjetlu čl. 5. EKLJP-a.³⁵ Ovo pravo također ima za uslov da je prekršena neka od odredbi čl. 5. st. 1.–4. EKLJP-a. Stoga je potrebno da je prethodno državni ili konvencijski organ utvrdio da je došlo do povrede prava na slobodu shodno čl. 5. st. 1.–4. EKLJP-a.³⁶ Ako povreda nije prethodno utvrđena, onda nacionalni organ koji odlučuje o naknadi štete treba sam prvo da utvrdi povredu neke od odredbi čl. 5. EKLJP-a, kako bi došao do primjene čl. 5. st. 5. EKLJP-a.³⁷ Nastanak štete, bilo materijalne ili nematerijalne, uslov je za primjenu čl. 5. st. 5. EKLJP-a.

Pitanje naknade štete ne može se postaviti ukoliko nije nastala materijalna ili nematerijalna šteta.³⁸ Države članice prema čl. 5. st. 5. EKLJP-a nisu spriječene da dokaz postojanja štete postavie kao uslov za naknadu štete žrtvi.³⁹ Pri tome, međutim, država ne smije imati pretjerano formalistički pristup u pogledu kriterija za dokazivanje nematerijalne štete.⁴⁰ Postojanje krivice za nastanak štete nije i ne smije biti uslov za

naknadu štete prema čl. 5. st. 5. EKLJP-a.⁴¹ Ne postoji pravo žrtve na tačno određeni iznos naknade.⁴²

Međutim, naknada koja je zanemariva ili neproporcionalna s ozbiljnošću povrede nije u skladu sa zahtjevima čl. 5. st. 5. EKLJP-a, jer bi to pravo koje garantuje ova odredba učinilo samo teorijskim i prividnim.⁴³ Prilikom tumačenja čl. 5. st. 5. EKLJP-a primjenjuju se opća načela o djelotvornosti pravnih sredstava.⁴⁴ Djelotvorno pravo na naknadu štete mora biti osigurano s dovoljnim stepenom sigurnosti.⁴⁵

Ustavni sud BiH već je u pogledu postojanja prava na naknadu štete u okviru krivičnog postupka odlučivao da postojanje pravnih lijekova mora da bude dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi, jer u suprotnom ne bi bili djelotvorni, niti bi postojala obaveza da se oni koriste.⁴⁶

35. Valerius, u Bek'scher Online Kommentar StPO, Art. 5 Abs. 1 EMRK.

36. Mayer-Ladewig, EMRK, 2016, Art. 5, tačka 96.

37. ECHR, Guide on Article 5 of the Convention, 2014, §222.

38. ESLJP, Wassink/ Nizozemska, aplikacija br. 12535/86, 27. septembar 1990., tačka 38.

39. *Ibid.*

40. ESLJP, Danev/ Bugarska, aplikacija br. 9411/05, 2. septembar 2010., tačka 35.

41. Mayer-Ladewig, EMRK, 2016, Art. 5, tačka 96.

42. ESLJP, Shilyayev/ Rusija, aplikacija br. 9647/02, 6. oktobar 2005., tačka 20.

43. ECHR, Guide on Article 5 of the Convention, 2014, §234.

44. Ch. Steiner/N. Ademović, Ustav Bosne i Hercegovine – Komentar, Sarajevo 2010, 213.

45. ESLJP, Sakik i dr./ Turske, 26. novembar 1997., tačka 60.

46. Ustavni sud BiH, AP 2582/05, tačka 77. i 78.

47. Dom za ljudska prava, CH/97/46, tačka 74.

48. Ustavni sud BiH, AP 2582/05, tačka 77. i 78.

49. Dom za ljudska prava, CH/97/46, tačka 106.

Pravni lijekovi propisani zakonom moraju biti djelotvorni i provedivi.⁴⁷ Prekršen je čl. 5 st. 5 EKLJP-a ukoliko u situaciji u kojoj se nalazi žrtva nije poznata nijedna odluka u kojoj su tijela odlučila o naknadi štete primjenom propisa o krivičnom postupku.⁴⁸ Analognu situaciju smo u Bosni i Hercegovini imali do donošenja prve presude za naknadu štete u 2015. godini. Ipak, ne može se reći da je povreda načela djelotvornosti u okviru čl. 5. st. 5. EKLJP-a u Bosni i Hercegovini u potpunosti otklonjena sve dok žrtve ratnih zločina ne budu u mogućnosti da dobiju izrečenu naknadu. Kako bi se osigurala djelotvornost potrebno je nacionalno pravo primijenjeno u postupku pred Sudom BiH, kao i u kasnijem izvršnom ili eventualnom parničnom postupku, tumačiti u svjetlu čl. 5. st. 5. EKLJP-a.

6.2. Član 13. EKLJP-a

Članom 13. EKLJP-a propisano je da svako kome su povrijeđena prava i slobode iz Konvencije ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim tijelima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu. S obzirom da se čl. 13. EKLJP-a odnosi na povredu bilo kog prava iz Konvencije, čl. 5. st. 5. EKLJP-a predstavlja *lex specialis* u odnosu na čl. 13. EKLJP-a, jer se ta odredba ograničava na povrede prava na slobodu i sigurnost ličnosti. Kako je već odlučio i Dom za ljudska prava BiH, kada je uspostavljena povreda čl. 5. st. 5. EKLJP-a, neće se ispitivati čl. 13. EKLJP-a.⁴⁹ Međutim, čl. 13. EKLJP-a nije u cijelosti sadržan u čl. 5. st. 5. EKLJP-a. U svakom slučaju, tumačenje doneseno u pogledu čl. 13. EKLJP-a nužno je sagledati za ispravno tumačenje načela djelotvornosti inkorporiranog u čl. 5. st. 5. EKLJP-a. Osnovna formula kojom se provjerava načelo djelotvornosti

jeste da zaštita konvencijskih prava u praksi bude provediva i djelotvorna, a ne samo teorijska i prividna.⁵⁰

a) (potencijalna) povreda prava iz Konvencije

Suprotno jezičkom tumačenju formulacije čl. 13. EKLJP-a, za primjenu čl. 13. EKLJP-a nije potrebno da je već povrijeđeno neko pravo iz Konvencije. Naime, čl. 13. EKLJP-a služi da bi se utvrdilo da li je došlo do povrede nekog prava iz Konvencije, pa bi mu postavljanjem ovakvog uslova bio oduzet svaki značaj. Uslov je da žrtva "na razuman način tvrdi povredu prava"⁵¹ (engl. *arguable claim*). Dakle, mora se raditi o tvrdnji koja se može zastupati. Tvrdnja se ne može zastupati ukoliko je *prima facie* neosnovana.⁵²

b) djelotvorno pravno sredstvo

Djelotvorno pravno sredstvo sastoji se od četiri elementa, kako ih je već naveo Dom za ljudska prava: institucionalna djelotvornost, koja zahtijeva da donosilac odluke bude nezavisan od vlasti okrivljenih za navodne ili stvarne povrede; stvarna djelotvornost, koja zahtijeva da podnosilac prijave može postaviti bit stvari o kojoj je riječ pred domaće vlasti od kojih traži pravni lijek; korektivna djelotvornost, koja zahtijeva da domaće vlasti budu sposobne utvrditi povredu prava, te materijalna djelotvornost, koja zahtijeva da svaki lijek koji može ići u korist podnosioca prijave treba biti takav da podnosilac prijave može stvarno iskoristiti datu povoljnost.⁵³ Upravo je posljednje navedeni element materijalne djelotvornosti od najvećeg interesa za analizu, jer se postavlja pitanje da li je dosuđena naknada štete u okviru krivičnog postupka zaista materijalno djelotvorna na način

50. J. Omejec, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Zagreb 2014, 1029.

51. Tako Ch. Steiner/N. Ademović, Ustav Bosne i Hercegovine – Komentar, Sarajevo 2010, 348.

52. Mayer-Ladewig, EMRK, 2016, Art. 13, tačka 6.

53. Dom za ljudska prava, CH/97/40, tačka 56.

54. ESLJP, McGlinchey i dr., aplikacija br. 50390/99, 29. april 2003., tačka 66.

55. *Ibid.*

56. ESLJP, Zavoloka/Litvanije, 58447/00, 7. juli 2009., tačka 40.

57. Ch. Harland, R. Roche, E. Strauss, Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima, Sarajevo 2003, 279.

da žrtva može iskoristiti datu joj povoljnost ukoliko ne može naplatiti štetu. Ono što ovakve predmete izdvaja od uobičajenih slučajeva nemogućnosti naplate dosuđene naknade jeste činjenica da je šteta nastala djelima pripadnika Armije RBiH i Vojske Republike Srpske koja se imaju pripisati entitetima uz istovremeni propust države da osigura djelotvorno pravno sredstvo putem kojeg će žrtve stvarno doći do naknade štete koja im je time nastala, a koja je dosuđena u krivičnom postupku. Ustavni sud BiH ili Evropski sud za ljudska prava do sada nisu imali priliku odgovoriti na pitanje povrede prava na djelotvorno pravno sredstvo kada dosuđena naknada štete žrtvi ratnog zločina u krivičnom postupku nije naplativa od počinioca.

Član 13. EKLJP-a zahtijeva mogućnost naknade štete za povrede temeljnih odredbi Konvencije.⁵⁴ Ukoliko se radi o povredi prava na život ili zabrane mučenje, pravo na naknadu štete obuhvata i pravo na nematerijalnu

štetu.⁵⁵ Iz toga se, međutim, ne može izvući zaključak da postoji opće pravo na naknadu nematerijalne štete zbog povrede prava iz Konvencije.⁵⁶ Zahvaljujući čl. 5. st. 5. EKLJP-a, pravo na naknadu štete u slučaju povrede prava na slobodu je samostalno zagarantovano subjektivno pravo. Mogućnost naknade štete u okviru krivičnog postupka može imati korektivnu djelotvornost, bez obzira što sudovi imaju široku diskreciju u pogledu upućivanja oštećenog na ostvarenje imovinskopravnog zahtjeva u posebnom parničnom postupku, ukoliko bi sudovi redovno primjenjivali ovaj pravni lijek u okviru krivičnog postupka.⁵⁷ Ipak, ostaje problem nemogućnosti naplate tako dosuđene štete u krivičnom postupku od počinioca, ukoliko počinitelj ne plati štetu, a nema imovinu na kojoj je moguće provesti izvršenje.

6.3. Smjernice Vijeća Evrope za iskorjenjenje nekažnjivosti grubih povreda ljudskih prava

Komitet ministara Vijeća Evrope usvojio je Smjernice za iskorjenjenje nekažnjivosti grubih povreda ljudskih prava 30. marta 2011. godine. Kao jedan od razloga za njihovo donošenje navodi se važnost prava na djelotvorno pravno sredstvo za žrtve povrede ljudskih prava, kako je sadržano u brojnim međunarodnim instrumentima, a cjelovito obuhvaćeno UN-ovim načelima i smjernicama iz 2005. godine.⁵⁸ Prema tački XVI o naknadi štete Smjernica Vijeća Evrope države članice treba da poduzmu sve odgovarajuće mjere kako bi uspostavile pristupačne i djelotvorne mehanizme koji osiguravaju da žrtve grubih povreda ljudskih prava dobiju brzu i adekvatnu naknadu za pretrpljenu štetu. To uključuje mjere rehabilitacije, kompenzacije, satisfakcije, restitucije i osiguranja da se povreda neće ponoviti.

Utoliko Smjernice Vijeća Evrope nalažu standarde kako u pogledu materijalnih tako i proceduralnih uslova za naknadu štete žrtvama. U pogledu naknade štete, Smjernice Vijeća Evrope u više navrata ukazuju na potrebu implementacije UN-ovih načela i smjernica kao postojećeg međunarodnog standarda u nacionalno zakonodavstvo.⁵⁹ Smjernice Vijeća Evrope, prema tački II 2, primarno se odnose na državu, kako u pogledu državnog djelovanja tako i propuštanja države da djeluje, ali obuhvataju i pozitivnu obavezu država članica za zaštitu ljudskih prava u slučaju kada je povreda počinjena od treće (nedržavne) strane.

58. Tačka 10. Preambule Smjernica Vijeća Evrope.

59. Vijeće Evrope, Eradicating impunity for serious human rights violations, Strazbur 2011, str. 20, 56, 61, 65.

60. Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation Rec (2006)8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims.

61. Council of Europe, Explanatory Memorandum to the Recommendation Rec (2006)8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/6041-6-ID3996-Victims%20-%20Support%20and%20assistance.pdf>, str. 97.

62. *Ibid.*

6.4. Preporuka Vijeća Evrope državama članicama o pomoći žrtvama zločina

Komitet ministara Vijeća Evrope usvojio je Preporuku državama članicama o pomoći žrtvama zločina 14. juna 2006. godine.⁶⁰ Razlog zbog kojeg preporuku Vijeća Evrope predstavljamo nakon Smjernica jeste taj da su Smjernice u dobroj mjeri već uzele u obzir naloge sadržane u Preporuci Vijeća Evrope. Ipak, važno je dodatno istaći da je Preporuka posebno poglavlje posvetila naknadi štete od strane države. Pod tačkom 8.9. Dodatka uz Preporuku, u kojem su sadržane konkretne preporuke, navedeno je da državna naknada treba biti dodijeljena u mjeri u kojoj nije pokrivena drugim izvorima poput naplate od počinioca, osiguravatelja ili državnog zdravstvenog i socijalnog osiguranja. Tako iz Preporuka Vijeća Evrope neposredno proizilazi da bi država trebala nadoknaditi štetu žrtvama za slučaj kada dosuđena šteta nije

naplativa od počinioca, što se čini da je slučaj u pogledu pojedinih presuda donesenih od strane Suda BiH. Osim toga, iz tačke 120. uvodnih pojašnjenja uz Preporuku Vijeća⁶¹ naglašeno je da žrtvama treba biti pružena pomoć od strane države u pogledu izvršenja svake dosuđene naknade. Prema uvodnim objašnjenjima Preporuke Vijeća Evrope, istraživanja su pokazala da je pomoć pružena od strane države pri osiguranju izvršenja presude kojom je krivični sud dodijelio naknadu štete najdjelotvorniji način za osiguranje plaćanja naknade štete žrtvama.⁶² Iz ove Preporuke Vijeća Evrope proizilazi da prvi fokus treba biti na osiguranju izvršenja od strane države za sve presude već donesene u krivičnom postupku, te pored toga na isplati od strane države one naknade štete koja nije isplaćena žrtvi od strane počinioca ili iz drugih izvora.

7. Povelja osnovnih prava EU (POP)

Pravo zaštite ljudskih prava Vijeća Evrope bilo je osnovni izvor zaštite ljudskih prava i u EU, sve do usvajanja Povelje osnovnih prava EU (POP) u obliku kataloga, stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora 2009. godine.⁶³ EU je usvojila različite deklaracije u svrhu zaštite osnovnih prava od 1977. i dalje,⁶⁴ ali ove deklaracije nisu bile pravno obavezujuće, pa tako čak ni Povelja osnovnih prava EU kada je svečano proklamovana 2000. godine.⁶⁵

63. A. Kaczorowska (2011), 1. i dalje, 235 i dalje; J. Steiner/L. Woods, 143. i dalje; L. Krogsgaard, "Fundamental Rights in the EC after Maastricht", LIEI 1993, 99. i dalje.

64. Zajedničko saopštenje Parlamenta, Savjeta i Komisije u pogledu zaštite ljudskih prava i EKLJP, Sl. list EU 1977, C 103, 1; Zajedničko saopštenje Parlamenta, Savjeta i Komisije u pogledu zaštite ljudskih prava i sloboda, 1989, OJ EC 1989 C 120, 51; Zajedničko saopštenje Parlamenta, Savjeta i Komisije u pogledu POP-a, Sl. list EU 2000, C 364/1.

65. S. Alber, "Die Selbstbindung der europäischen Organe an die Europäische Charta der Grundrechte", 349. i dalje u EuGRZ 2001; B. Schima, "Grundrechtsschutz", u W. Hummer/W. Obwexer (ed.), Der Vertrag von Lissabon, Baden-Baden 2009, 341; E. Pache/F. Rösch, "Die Grundrechte der EU nach Lissabon", EWS 2009, 395.

66. G. Selanec, u S. Rodin/T. Čapeta/I. G. Lang (ed.), 200. i dalje.

67. S. Stock, Der Beitritt der Europäischen Union zur Europäischen Menschenrechtskommission als Gemischtes Abkommen?, Hamburg 2010; C.-D. Munding, Das Grundrecht auf effektiven Rechtsschutz im Rechtssystem der Europäischen Union, Berlin 2010, 364. i dalje.

68. C.-D. Munding, Das Grundrecht auf effektiven Rechtsschutz im Rechtssystem der Europäischen Union, Berlin 2010, 150. i dalje.

69. Pregled pravnih izvora u EU za osnovna prava A. Kaczorowska (2011), 254, 233.

70. BiH je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju potpisala 16. juna 2008. godine sa Evropskim zajednicama i njihovim državama članicama.

71. Z. Meškić, Jurisdikcija Suda EU u praksi Suda BiH – Povodom odluke Suda BiH br. S1 3 U 0054/12 10 Uvl od 15. 3. 2012., M.R.M. Ljubuški/ASA Auto d.o.o. Sarajevo (ASA Auto), Sveske za javno pravo, 8/2012, str. 71.

Stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora, osnovna prava u EU su zaštićena na temelju POP-a⁶⁶ (čl. 6. st. 1. Ugovora o EU), potencijalnim članstvom EU u EKLJP⁶⁷ (čl. 6. st. 2. Ugovora o EU)⁶⁸ i pravnim sistemima država članica (čl. 6. st. 3. Ugovora o EU). Iako POP sada predstavlja primarni izvor ljudskih prava u EU, Sud EU ova tri pravna izvora primjenjuje bez strogog prioriteta zajedno kako bi ostvarivao što snažnije dejstvo njihove zaštite.⁶⁹

Najvažniji pravni osnov za preuzimanje pravne stečevine EU u pravo Bosne i Hercegovine nalazi se u "harmonizacijskoj klauzuli" Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, propisanoj u čl. 70, koja obavezuje Bosnu i Hercegovinu da "osigura postepeno usklađivanje svog postojećeg i budućeg zakonodavstva s pravnom stečevinom Zajednice (*acquis*). Bosna i Hercegovina osigurat će primjerenu provedbu i primjenu postojećeg i budućeg zakonodavstva."⁷⁰ Iz harmonizacijske klauzule

jasno proizilazi da usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU nije samo obaveza zakonodavca, nego je nužno osigurati i primjerenu provedbu i primjenu postojećeg i budućeg zakonodavstva, što je prvenstveno obaveza sudova.⁷¹ Usklađivanje počinje danom potpisivanja sporazuma (čl. 70. st. 2. SSP-a), a ne njegovim stupanjem na snagu, što znači da ta obaveza za Bosnu i Hercegovinu već postoji od 2008. godine. Ulaskom Bosne i Hercegovine u EU, svaki nacionalni propis koji spada u područje primjene prava EU moraće biti usklađen sa POP-om kao neposredno primjenjivim primarnim pravom EU. U suprotnom će se neposredno primjenjivati POP, a povelji protiv nacionalni propis ostaće neprimijenjen. U pogledu direktiva EU, koje će biti prikazane nešto kasnije, situacija je nešto drugačija, jer se direktive ne primjenjuju neposredno. U tom slučaju, svaki građanin ima pravo na naknadu štete prema državi članici, koja je nastala

zbog toga što država nije uopće ili nije ispravno implementirala direktivu.⁷²

7.1. Pravo na naknadu štete (čl. 6. POP-a) i pravo na djelotvorno pravno sredstvo (čl. 47. POP-a)

Prema čl. 52. st. 3. POP-a, prava sadržana u POP-u, a koja odgovaraju pravima garantovanim EKLJP-om, trebaju imati jednako značenje i obim primjene kao ista prava iz EKLJP-a. Istovremeno, u drugoj rečenici se naglašava da pravo EU nije spriječeno da pruži veći stepen zaštite.⁷³ Samim time Sud EU tumačeći čl. 6. POP-a može da pruži veći nivo zaštite od onoga koji je sadržan u čl. 5. st. 5. EKLJP-a. Pri tome čl. 6. POP-a ima kratak i mnogo manje jasan sadržaj nego čl. 5. st. 5. EKLJP-a. Naime, prema čl. 6. POP-a: "svako ima pravo na slobodu i sigurnost". Prilikom izrade samog propisa dugo se raspravljalo o preuzimanju identične strukture i formulacije iz mnogo detaljnijeg čl. 5. EKLJP-a,

ali je na kraju prevagnulo mišljenje da svejedno putem čl. 52. st. 3. POP-a, čl. 6. POP-a i čl. 5. POP-a imaju identično značenje.⁷⁴ Osim toga, prilikom tumačenja kao uzore treba uzeti u obzir pravo na slobodu i ličnu sigurnost prema čl. 3. i 9. Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka i pravo na slobodu i ličnu sigurnost, te naknadu štete u slučaju kršenja iste, prema čl. 9. i dalje Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.⁷⁵

Nadalje, čl. 47. POP-a propisuju da svako čija su prava i slobode zajamčene pravom Unije povrijeđene ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred sudom. Iz obrazloženja Konventa koji je sačinio POP vidljivo je da se čl. 47. POP-a snažno oslanja na čl. 13. EKLJP-a.⁷⁶ Načelo djelotvorne pravne zaštite konkretizuje se putem načela djelotvornosti i načela ekvivalentnosti. Prema stalnoj praksi Suda EU, usljed nedostatka odgovarajućeg propisa na nivou EU, procesna pravila prema kojima se građanima pruža zaštita prava koja im daje

72. Z. Meškić/D. Samardžić, Pravo Evropske unije I, Sarajevo 2012, 207. i dalje.

73. Iz ove odredbe jasno proizlazi želja EU da nivo zaštite ljudskih prava u POP-u ne treba opadati ispod međunarodno priznatog nivoa garantovanog EKLJP-om, te da ne nastaju protivrječnosti.

74. H. Von der Groeben, J. Schwarze, A. Hatje, Europäisches Unionsrecht, Kommentar, 2015, Art 6 GrCH, tačka 1.

75. N. Bernsdorff, u Meyer, Charta der Grundrechte der EU, 2010, Art 6, tačka 3.

76. Obrazloženja predsjedništva Konventa, CHARTE 4473/00, 11. oktobar 2000.

77. Sud EU, C-168/05, Elisa María Mostaza Claro/Centro Móvil Milenium SL, 2006, I-10421, tačka 24; Uslovi za zaštitu prava ne smiju biti manje povoljni od onih koji uređuju slične situacije na koje se primjenjuje nacionalno pravo (načelo ekvivalentnosti) i ne smiju u praksi onemogućavati ili pretjerano otežavati ostvarivanje prava koja dodjeljuje pravo Unije (načelo djelotvornosti).

78. Sud EU, povezani predmeti C-317/08, C-318/08, C-319/08 i C-320/08, Rosalba Alassini/Telecom Italia SpA, 2010, I-2213, tačka 62.

79. Sud EU, C-510/13, E.ON Földgáz Trade Zrt/Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal, Mišljenje opšteg pravobranioca Villalón, tačka 43.

80. Sl. list EU 2004, L 261, str. 15.

81. Čl. 12. st. 2. Direktive 2004/80/EZ.

82. Tačka 10. Preambule Direktive 2004/80/EZ.

EU podliježu načelu procesne autonomije, što znači da su stvar nacionalnog pravnog poretka svake države članice.⁷⁷ Načelo djelotvorne pravne zaštite vrijedi u pravu EU kao opće načelo, koje proizilazi iz zajedničkih ustavnih tradicija država članica, koje je utemeljeno u čl. 6. i 13. EKLJP-a, a kasnije osnaženo putem čl. 47. POP-a.⁷⁸ Ono ima svoje dejstvo prema svim nacionalnim propisima, koji su usmjereni ka tome da osiguraju pravnu zaštitu za prava koja dodjeljuje pravo EU.⁷⁹ U kontekstu predmetne analize, čl. 47. POP-a služi za tumačenje propisa direktiva koje će u nastavku biti predstavljene, a koje neposredno uređuju prava žrtava (ratnih) zločina na naknadu štete, te postavlja granice za implementaciju direktiva u nacionalno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine.

8. Direktiva Vijeća 2004/80/EZ o naknadi žrtvama krivičnih djela⁸⁰

Direktiva o naknadi žrtvama krivičnih djela propisuje da države članice moraju u svom nacionalnom pravu imati sistem kojim se žrtvama krivičnih djela počinjenih s namjerom osigurava pravedna i primjerena naknada štete.⁸¹ Kao jedan od razloga za donošenje direktive navodi se da žrtve zločina često neće biti u mogućnosti da naplate štetu od počinioca, bilo zato što počinitelj nema nužnih sredstava ili zato što nije moguće identifikovati ili krivično goniti počinioca.⁸²

Direktivom 2004/80/EZ ne nastoji se uspostaviti jedinstven evropski sistem naknade štete, nego on zavisi od nacionalnih propisa koji vrijede u svakoj državi članici. S druge strane, uspostavlja se sistem u kojem žrtve imaju pravo na podnošenje zahtjeva za naknadu štete u državi svog uobičajenog boravišta u slučajevima kada je krivično djelo

počinjeno u drugoj državi članici EU. U tu svrhu je potrebno da postoji nadležno tijelo za takve zahtjeve u svakoj državi članici koje bi pružalo odgovarajuću pomoć žrtvama, davalo odgovarajuće informacije, dostavljalo zahtjeve i saradivalo sa tijelima nadležnim u drugoj državi članici u kojoj se desio zločin i sl. Član 2. Direktive propisuje da naknadu štete plaća nadležno tijelo države na čijem teritoriju je počinjeno krivično djelo. Ipak, Direktiva 2004/80/EZ ostavlja širok diskrecioni prostor državama članicama prilikom implementacije u svrhu ostvarivanja njenog cilja, tako da će efekti ove direktive biti jasnije vidljivi iz primjera dobre prakse u komparativnoj analizi nacionalnog prava pojedinih država.

9. Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela⁸³

Direktiva 2012/29/EU nastoji osigurati zajednički minimalni set

pravila o zaštiti žrtava krivičnih djela u EU, posebno u pogledu prava na informaciju i naknadu štete. Naknada štete regulisana je u čl. 9. Direktive 2012/29/EU gdje je regulisana obaveza država članica da osiguraju da žrtve u okviru kaznenog postupka imaju pravo na odluku o naknadi štete od strane počinioca, u razumnom roku, osim ako je nacionalnim pravom predviđeno da se takva odluka mora donijeti u drugom pravnom postupku. Vidljivo je da ovaj član ostavlja prostor za naknadu štete i u drugim osim krivičnih postupaka, u kojima se onda primjenjuje izuzetak predviđen za slučaj postojanja drugog isključivog postupka za naknadu štete. U čl. 9. st. 2 Direktive 2012/29/EU propisano je da države članice promiču mjere kojima se počinioc potiče na pružanje odgovarajuće naknade štete žrtvama.

83. Sl. list EU 2012, L 315, str. 57.

IV PRIMJERI DOBRE PRAKSE U UPOREDNOM PRAVU

84. DG justice guidance document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA.

85. *Ibid.*, tačka 57.

Regulacija naknade štete u okviru čl. 9. Direktive 2012/29/EU odnosi se samo na naknadu štete od strane počinioca, dok su kompenzacijski sistemi od strane države regulisani prethodno objašnjenom Direktivom 2004/80/EZ. Međutim, prema čl. 4. st. 1.e) žrtve već prilikom prvog kontakta sa nadležnim tijelom trebaju dobiti informaciju kako i pod kojim uslovima mogu dobiti naknadu štete. Ova obaveza se ne odnosi samo na naknadu štete od počinioca, nego i ostvarivanje tog prava putem odštetnog sistema od države.⁸⁴ Smjernice za orijentaciju prilikom implementacije Direktive 2012/29/EU sadrže preporuku da države članice u svrhu ubrzanja

postupaka trebaju nadoknađivati štetu, npr. koristeći se adhezivnim postupkom unutar krivičnog postupka, kao i uspostaviti mehanizme za poticanje počinilaca da plate naknadu štete. Jedan od takvih mehanizama bi bio da se činjenica plaćanja uzima u obzir kao pozitivan element prilikom određivanja nadzornih mjera prije glavnog pretresa ili uslovnih kazni ili uslova za prijevremeni otpust.⁸⁵ Konačno, države članice trebaju razmotriti opciju da isplate iznos naknade štete koji je dosuđen žrtvi u okviru krivičnog postupka unaprijed, te da se potom regresiraju od počinilaca ili, alternativno, plate određeni iznos u zajednički fond za žrtve, iz kojeg

se onda žrtve tih krivičnih djela mogu naplatiti (kao npr. *victims' surcharge* u Velikoj Britaniji).⁸⁶ Vidljivo je da su iz ugla EU direktive 2004/80/EU i 2012/29/EU dio zajedničkog sistema za naknadu štete žrtvama krivičnih djela u EU, te ih treba na tako sistematičan način implementirati u nacionalno pravo.

U nastavku će biti prikazani primjeri prvenstveno zakonodavne prakse u državama koje su implementirale navedene međunarodne i/ili evropske standarde. Austrija i Hrvatska su predstavljene kao primjeri država koje su članice EU, uzimajući u obzir da Bosna i Hercegovina ima uporedive obaveze prema harmonizacijskoj klauzuli iz čl. 70 SPP-a, te pravo Švicarske kao države koja nije članica EU. Iz primjera će, između ostalog, postati vidljivo da se propisi koji uređuju pitanja iz predmeta ove analize stalno mijenjaju i razvijaju dalje u pravcu što višeg nivoa zaštite žrtve, dok je zakonodavac u Bosni i Hercegovini, u posljednje dvije

decenije u potpunosti zanemario ovu problematiku.

1. Austrija

U Republici Austriji imovinska prava žrtava regulisana su Zakonom o žrtvama zločina (*Verbrechensopfergesetz*⁸⁷). Njime je predviđeno pravo na naknadu žrtvama krivičnih djela počinjenih protivpravno i namjerno sa zakonom propisanom kaznom zatvora od više od šest mjeseci, a koja su prouzrokovala tjelesnu povredu ili narušavanje zdravlja žrtve (član 1 st. 1 Zakona o žrtvama zločina). Uslov je da su time nastali troškovi liječenja ili (bar za šest mjeseci) smanjena radna sposobnost. Pravo na naknadu postoji i ako je počinitelj nepoznat ili nedostupan, kao i u slučajevima kada je krivično gonjenje izostalo (npr. zbog smrti počinioca) ili je počinitelj za počinjeno djelo oslobođen u smislu austrijskog krivičnog zakonodavstva (npr. na temelju neuračunljivosti, ali ne i zbog razloga koji se tiču

86. *Ibid.*, tačka 57.

87. Savezni zakon od 9. jula 1972. o pružanju pomoći žrtvama zločina, BGBl. Nr. 288/1972; posljednji put izmijenjen 2015. godine.

protivpravnosti radnje poput krajnje nužde).

Žrtvama se nadoknađuje izmakla zarada i izdržavanje (do određenog maksimalnog mjesečnog iznosa), medicinski troškovi koji uključuju lijekove, troškove boravka u ustanovi, ali i medicinska pomagala i troškovi zubara, troškovi medicinske, poslovne i socijalne rehabilitacije, paušalne naknade za nematerijalnu štetu i sl. (član 2. Zakona o žrtvama zločina). Primjera radi, naknada nematerijalne štete za žrtve teškog krivičnog djela sa posljedicom radne nesposobnosti od minimalno tri mjeseca iznosi 4000 eura. Rok za podnošenje zahtjeva iznosi dvije godine otkad je krivično djelo počinjeno. Zahtjev se podnosi centrima za socijalni rad, a u slučaju podnošenja nenadležnim ustanovama, one po službenoj dužnosti upućuju zahtjev nadležnom centru.

2. Hrvatska

Prikaz prava Republike Hrvatske od očiglednog je značaja za Bosnu i Hercegovinu, jer se radi o državi članici EU koja iz uporedivog vremenskog perioda ima žrtve ratnih zločina i koja je u prošlosti imala jednako zakonodavstvo kao Bosna i Hercegovina, pa time i zajedničku polaznu osnovu za usklađivanje s pravom EU i Evropskom konvencijom iz 1983. godine. Ipak, važno je napomenuti da je dosadašnja reforma koju je učinila Republika Hrvatska samo u pojedinim elementima uzorna, jer je iz osnovnog zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela praktično isključila žrtve ratnih zločina propisujući da će se ovaj zakon primjenjivati samo na krivična djela počinjena poslije 1. jula 2013. godine, dok je dodatno usvojila odvojen Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu.⁸⁸ Oba zakona će u nastavku biti ukratko prikazana.

Republika Hrvatska je proces poboljšanja statusa žrtve u svom zakonodavstvu započela u 2008. godini izmjenom Zakona o krivičnom postupku⁸⁹ i od tada konstantno radi na izmjenama i dopunama ovog zakonodavstva kako bi osigurala usklađenost sa prethodno predstavljenim međunarodnim i evropskim standardima. Najnoviji primjer je Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2015. godine, kojim se nastoje uskladiti prava žrtve sa Direktivom 2012/29/EU.⁹⁰ U ovom kontekstu treba posmatrati i posebnu regulaciju imovinskih prava žrtava krivičnih djela, koja su u potpunosti reformisana sa usvajanjem Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela iz 2008. godine.⁹¹ Prema čl. 5. ovog Zakona pravo na naknadu ima neposredna žrtva koja je pretrpjela teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja kao posljedicu krivičnog djela nasilja, pri čemu se krivičnim djelom nasilja smatra krivično djelo počinjeno s namjerom uz primjenu sile ili

povredom spolnog integriteta, krivično djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom kojim je prouzrokovana smrt, teška tjelesna ozljeda ili teško narušenje zdravlja jedne ili više osoba, a propisano je Kaznenim zakonom Hrvatske kao teži oblik temeljnog krivičnog djela počinjenog s namjerom. Kad je navedenim krivičnim djelima prouzrokovana smrt neposredne žrtve, pravo na naknadu ima posredna žrtva (npr. bračni i vanbračni drug, dijete, usvojenik, baka i djed pod određenim uslovima).

Od presudnog značaja je da se pravo na naknadu može ostvariti neovisno o tome da li je uopće pokrenut krivični postupak, kao i bez prethodnog pokretanja građanskog postupka od strane žrtve. Prema čl. 8. Zakona pravo na naknadu može se ostvariti već ako je kazneno djelo evidentirano ili prijavljeno policiji ili državnom odvjetništvu kao kazneno djelo, a pravo na naknadu postoji neovisno o tome je li počinitelj

89. Vidi B. Pavišić, "Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku", Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2/2008, 532. i dalje.

90. Z. Burić, Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba direktive 2012/29/eu u hrvatski kaznenopravni sustav, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2015, 383. i dalje.

91. Narodne novine Republike Hrvatske, br. 80/2008, 27/2011.

92. M. Bukovac Puvača, Državne naknade žrtvama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 2013, 336.

kaznenog djela poznat. Prava žrtava obuhvaća pravo na naknadu troškova liječenja, naknadu izgubljene zarade, gubitak izdržavanja, naknadu za pogrebne troškove i sl. Vidljivo je da nije propisana naknada nematerijalne štete, čime je opseg prava žrtava ostao veoma skroman i na minimalnom standardu propisanom direktivama EU i Evropskom konvencijom iz 1983.⁹² Isplatom naknade neposrednoj ili posrednoj žrtvi, prelaze na Republiku Hrvatsku, po samom Zakonu, do iznosa isplaćene naknade, sva prava tih žrtava prema počiniocu kaznenog djela. Naknada se isplaćuje iz sredstava osiguranih državnim proračunom za Ministarstvo pravosuđa.

Ako se uzme u obzir činjenica da zakon vrijedi samo za zločine počinjene poslije 1. jula 2013. godine i da on ne predviđa naknadu nematerijalne štete, mora se zaključiti da je ovim Zakonom o novčanoj naknadi žrtava krivičnih djela Hrvatska na minimalnom nivou ispunila svoje obaveze iz

direktiva EU, ali i da je ostavila neimplementiranim svoje obaveze prema žrtvama ratnih zločina iz međunarodnih pravnih izvora. Uzornim se može smatrati samo široko stvarno područje primjene zakona na veliki broj krivičnih djela, te pravo na naknadu od strane države koje postoji neovisno o tome je li počilac poznat.

Navedeni nedostaci su djelomično, i to samo za jednu skupinu žrtava ratnih zločina, nadoknađeni kasnijim donošenjem Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku. Prema čl. 14. ovog Zakona, status žrtve silovanja je ograničen, a imaju ga samo državljani Republike Hrvatske ili države članice Europske unije, koji su u vrijeme počinjenja seksualnog nasilja imali prijavljeno prebivalište ili boravište na području Republike Hrvatske, a koji nisu bili pripadnik, pomagač ili saradnik neprijateljskih vojnih i paravojnih postrojbi ili pravomoćno osuđeni zbog sudjelovanja u neprijateljskim vojnim i paravojnim postrojbama,

odnosno zbog ugrožavanja ustavnog poretka i sigurnosti Republike Hrvatske. S druge strane, uzorno je da se naknada ostvaruje direktno iz državnog proračuna (čl. 8. Zakona), neovisno o tome je li počinitelj poznat (čl. 36. st. 1. Zakona), uz zaštitu identiteta žrtve (čl. 35. Zakona), a korisnik ostvaruje pravo na jednokratni iznos novčane naknade u visini od 100.000,00 kn ili povećane novčane naknade u visini od 150.000,00 kn, pod dodatnim uslovima propisanim ovim Zakonom, te dodatno pravo na mjesečnu novčanu naknadu u iznosu od 73 % proračunske osnovice utvrđene zakonom kojim se propisuje izvršavanje državnog proračuna Republike Hrvatske. Predviđeni iznosi ne sprečavaju žrtve da potražuju naknadu štete ili drugo novčano pravo u drugim postupcima, po osnovi seksualnog nasilja, ali će se ostvarena novčana naknada iz ovog Zakona u nju uračunati (čl. 37. st. 6. Zakona).

3. Švicarska

Švicarsko zakonodavstvo predstavlja također vrijedan primjer za pravnu situaciju u Bosni i Hercegovini. Pri tome se mora uzeti u obzir da, za razliku od Austrije i Hrvatske, Švicarska nije imala obavezu uskladiti svoje zakonodavstvo sa direktivama EU, nego samo sa Evropskom konvencijom o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja iz 1983.⁹³ Švicarska je 2007. godine usvojila novi Savezni zakon o pomoći žrtvama krivičnih djela,⁹⁴ kojim je zamijenjen istoimeni zakon iz 1991. godine. Osnovna postavka zakona jeste da žrtva ima pravo na pomoć neovisno o tome da li je počinitelj poznat, da li je djelovao namjerno i da li je kriv (dovoljna je protivpravost radnje).⁹⁵ Prava žrtve uključuju pravo na savjetovanje, na finansijski doprinos u slučaju trajne pomoći trećim licima, naknadu štete, satisfakciju i oslobađanje procesnih troškova (čl. 2. švicarskog Zakona o pomoći žrtvama).

93. Evropska konvencija iz 1983. izričito je navedena kao pravni temelj za donošenje švicarskog Zakona o pomoći žrtvama krivičnih djela. Vidi: <https://www.bj.admin.ch/bj/de/home/gesellschaft/opferhilfe/rechtsgrundlagen.html>

94. OHG, SR 312.5.

95. Čl. 1. švicarskog Zakona o pomoći žrtvama krivičnih djela.

96. E. Ch. Evans, *The Right to reparations in International Law for Victims of Armed Conflict: Convergence of Law and Practise*, London 2010, 100.

Ovim Zakonom regulisano je, međutim, da je pomoć žrtvama supsidijarnog karaktera. Dakle, žrtvama će se pružiti konačna pomoć samo ukoliko počinitelj ili drugi nosilac obaveze ili institucija nisu nikako ili nisu u dovoljnoj mjeri ispunili obavezu. Ako žrtva zahtijeva finansijske doprinose za dugoročnu pomoć trećim licima, naknadu štete ili satisfakciju, mora učiniti vjerodostojnim da nosioci obaveze nisu u dovoljnoj mjeri tu obavezu ispunili. Zahtjev za naknadu štete mora se podnijeti pred nadležnim kantonalnim tijelom u roku od pet godina od počinjenja krivičnog djela, nakon čega prava žrtve zastarijevaju. Naravno, prilikom posmatranja ovih rokova treba uzeti u obzir da Švicarska nije morala propisati izuzetak za žrtve ratnih zločina u skladu sa međunarodnim standardima, jer nema takvih žrtava. Ukoliko je žrtva svoj odštetni zahtjev već podnijela u krivičnom postupku, zahtjev može podnijeti u roku od godinu dana od obustave postupka ili donošenja odluke. U slučaju da

je žrtvi hitno potrebna finansijska pomoć, ima pravo podnijeti zahtjev i za određeni predujam.

4. Međunarodni krivični sud

U svrhu potpunije slike o naknadi štete žrtvama ratnih zločina, važno je spomenuti i fond osnovan u obliku *trust*-a ("The Trust Fund for Victims") pri Međunarodnom krivičnom sudu na temelju čl. 79. Rimskog statuta. Fond ne služi samo za naknadu štete pojedinačnim žrtvama koja je dosuđena pred samim Međunarodnim krivičnim sudom, nego posebno grupama žrtava koje su uspostavljene na temelju sličnosti njihovih zahtjeva ili situacija. Fond kao takav može i neovisno o sudu da finansira pružanje psihičke, fizičke i materijalne pomoći žrtvama.⁹⁶ Zanimljivo je da je fond otvoren za donacije od strane pojedinaca te vladinih i nevladinih organizacija.

V PREPORUKE ZA NAKNADU ŠTETE ŽRTVAMA RATNIH ZLOČINA U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina nema posebno zakonodavstvo posvećeno pravima žrtava krivičnih djela. Ne samo da ne postoji poseban zakon o ovom pitanju, nego zakonodavac nije ugradio posebna pravila za žrtve ratnih zločina ili žrtve krivičnih djela nasilja u opće zakonodavstvo o krivičnom postupku ili izvršnom postupku, kako bi osigurao da žrtve krivičnih djela zaista u praksi dobiju naknadu.

Cijeli niz predstavljenih međunarodnih i evropskih pravnih izvora obavezuje Bosnu i Hercegovinu da u svom zakonodavstvu osigura djelotvorno pravno sredstvo za naknadu štete za žrtve

ratnih zločina. Pojedini izvori ostavljaju širi prostor u pogledu načina na koji će obaveze biti implementirane. Obaveza se može izvršiti pojedinačno za određene grupe žrtava ratnih zločina, kao što bi to bilo sa najavljenim zakonom o pravima žrtava torture BiH. Svakako bi u tom slučaju doseg primjene umnogome zavisio od definicije torture, ali svejedno bi potencijalno veliki dio žrtava ratnih zločina bio izostavljen. To ne znači da zakon o pravima žrtava torture ne treba donijeti, nego da treba pokriti i ostale grupe žrtava ratnih zločina. To se može uraditi općim zakonom o pravima žrtava ratnih

zločina ili još šire, općim zakonom o žrtvama zločina nasilja.

Osnovni međunarodni izvor koji nalaže donošenje ovakvog propisa jeste Evropska konvencija o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja, koja u svom čl. 2. st. 1. neposredno i izričito nalaže da, ukoliko naknada štete nije u potpunosti dostupna, država treba biti ta koja će da nadoknadi štetu žrtvama. Stoga, u pogledu žrtava ratnih zločina kojima je dosuđena naknada štete u krivičnom postupku, treba poći od Evropske konvencije iz 1983. godine. Prema čl. 2. st. 1. Evropske konvencije iz 1983., ukoliko naknada štete nije u potpunosti dostupna iz drugih izvora, država treba doprinijeti da se nadoknadi šteta žrtvama koje su pretrpjele teške tjelesne ozljede ili narušenje zdravlja kao direktne posljedice zločina nasilja počinjenog s namjerom, kao i uzdržanim članovima porodice osoba koje su umrle od posljedica takvog kaznenog djela. Vidljivo je da se Evropska konvencija iz 1983. godine ne odnosi samo na

žrtve ratnih zločina, nego obuhvata mnogo veći broj žrtava zločina nasilja počinjenog namjerno. Stoga na temelju obaveze iz Evropske konvencije iz 1983. godine, postoji obaveza Bosne i Hercegovine da za sve žrtve zločina nasilja počinjenog namjerno isplati naknadu štete, naročito kada to nije moguće od počinioca ili iz drugih izvora.

Jednaku obavezu možemo pronaći u službenom tumačenju čl. 14. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, koje je dao Komitet protiv mučenja UN-a. Sam član 14. Konvencije protiv mučenja propisuje da su države članice obavezne da osiguraju žrtvi nekog akta torture i ostalih akata nehumanog postupanja pravo dobivanja naknade te izvršivo pravo na pravednu i odgovarajuću odštetu, uključujući sredstva potrebna za njenu što potpuniju rehabilitaciju. Konkretnije, države žrtvama moraju osigurati ne samo *de iure*, nego i *de facto* pristup pravovremenim i djelotvornim

mehanizmima za ostvarivanje prava na otklanjanje povreda i naknadu, kao i da uklone sve formalne i neformalne prepreke sa kojima bi se žrtve u tom procesu mogle suočiti.⁹⁷ Propust države članice da izvrši presude u kojima je naložena reparacija za žrtve mučenja predstavlja značajno ograničenje i prepreku za pravo žrtve na naknadu.⁹⁸ Ukoliko građanskim postupkom nije moguće doći do adekvatne naknade, Komitet protiv mučenja UN-a savjetuje državama potpisnicama da uspostave djelotvorne mehanizme, prije svega državni fond iz kojeg bi se direktno pružila naknada štete žrtvama torture ili drugog nečovječnog postupanja.⁹⁹ Vrijedi podsjetiti da se radi o Konvenciji koju je Bosna i Hercegovina sukcesijom preuzela 1992. godine, a da ovakav državni fond još uvijek ne postoji.

Neposredna reparacija od strane države propisana je i u tački 16. Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih naroda 60/147 o

temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava. Naime, prema tački 16. Rezolucije Generalne skupštine UN-a o temeljnim načelima, države trebaju nastojati da uspostave nacionalne programe za naknadu i druge vrste pomoći žrtvi u slučajevima da lica odgovorna za štetu nisu u mogućnosti ili ne žele da ispune svoje obaveze. Nadalje, prema tački 17. UN-ovih temeljnih načela, države trebaju izvršiti domaće presude protiv fizičkih ili pravnih lica kao odgovornih lica, kao i propisati djelotvorne mehanizme za izvršenje presuda za naknadu štete žrtvama. Uzimajući u obzir da UN-ova načela i smjernice predstavljaju kodifikaciju kojom se sumiraju postojeće obaveze koje proizilaze iz međunarodnog prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava, jasno je da tačke 16. i 17. UN-ovih načela i smjernica nalažu Bosni i

97. *Ibid.*, tačka 39.

98. *Ibid.*, tačka 38.

99. UN-ov Komitet protiv mučenja, Opći komentar br. 3 – implementacija čl. 14. Konvencije od strane država potpisnica, 19. novembar 2012., tačka 29.

100. Vijeće Evrope, *Eradicating impunity for serious human rights violations*, Strazbur 2011, str. 20, 56, 61, 65.

Hercegovini načine na koje treba da osigura da žrtva ratnog zločina zaista i dođe do dosuđenog iznosa štete.

Dodatno, tačka XVI o naknadi štete Smjernica Vijeća Evrope za iskorjenjenje nekažnjivosti grubih povreda ljudskih prava predviđa da države članice treba da poduzmu sve odgovarajuće mjere kako bi uspostavile pristupačne i djelotvorne mehanizme koji osiguravaju da žrtve grubih povreda ljudskih prava dobiju brzu i adekvatnu odštetu za pretrpljenu štetu. U pogledu naknade štete Smjernice Vijeća Evrope u više navrata ukazuju na potrebu implementacije UN-ovih načela i smjernica kao postojećeg međunarodnog standarda u nacionalno zakonodavstvo.¹⁰⁰ Smjernice Vijeća Evrope, prema tački II. 2., primarno se odnose na državu, kako u pogledu državnog djelovanja tako i propuštanja države da djeluje, ali obuhvataju i pozitivnu obavezu država članica za zaštitu ljudskih prava u slučaju kada je povreda počinjena od

treće (nedržavne) strane. Utoliko podrazumijevaju pozitivnu obavezu države da osigura brzu i adekvatnu naknadu štete i kada je povreda učinjena od strane privatnih lica. Nadalje, tačka 8.9. Dodatka Preporuke Vijeća Evrope državama članicama o pomoći žrtvama zločina navodi da državna naknada treba biti dodijeljena u mjeri u kojoj nije pokrivena drugim izvorima poput naplate od počinioca, osiguravatelja ili državnog zdravstvenog i socijalnog osiguranja. Tako iz Preporuka Vijeća Evrope neposredno proizilazi da bi država trebala nadoknaditi štetu žrtvama za slučaj kada dosuđena šteta nije naplativa od počinioca, što je slučaj u pogledu presuda donesenih od strane Suda BiH. Osim toga, iz tačke 120. uvodnih pojašnjenja uz Preporuke Vijeća naglašeno je da su istraživanja pokazala da je osiguranje izvršenja presude od strane države o naknadi štete donesenoj pred krivičnim sudom najdjelotvorniji način za naknadu štete žrtvama.

Konačno, uspostavu mehanizma naplate neposredno od strane države zahtijeva i čl. 2. Direktive Vijeća 2004/80/EZ o naknadi žrtvama krivičnih djela, a takvu preporuku sadrže i Smjernice za orijentaciju prilikom implementacije Direktive 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela. Smjernice sadrže preporuku da države članice u svrhu ubrzanja postupaka trebaju nadoknađivati štetu, kao i uspostaviti mehanizme za poticanje počinitelja da plate naknadu štete.

Jedan od takvih mehanizama bi bila opcija da države isplate iznos naknade štete koji je do suđen žrtvi u okviru krivičnog postupka unaprijed, te da se potom regresiraju od počinitelja ili, alternativno, da plate određeni iznos u zajednički fond za žrtve, iz kojeg se onda žrtve tih krivičnih djela mogu naplatiti. Bosna i Hercegovina prema harmonizacijskoj klauzuli iz čl. 70. SSP-a ima obavezu da osigura

usklađivanje svog postojećeg i budućeg zakonodavstva s pravnom stečevinom EU, te da osigura primjerenu provedbu i primjenu postojećeg i budućeg zakonodavstva. Neposrednu naknadu štete žrtvama ratnih zločina od strane države treba posmatrati i u kontekstu člana 47. Povelje osnovnih prava EU koji propisuje pravo na djelotvorno pravno sredstvo, a koji se neposredno koristi u svrhu tumačenja nacionalnog zakonodavstva kojim su implementirane direktive. Jednako vrijedi za obaveze osiguranja djelotvornog pravnog sredstva iz čl. 13. EKLJP-a, konvencije koja je za Bosnu i Hercegovinu kao dio ustavnog prava neposredno primjenjiva. Obaveza države Bosne i Hercegovine da osigura djelotvorno pravno sredstvo za naknadu štete žrtvama ratnih zločina u skladu sa čl. 13. EKLJP-a mora se tumačiti tako da se uzme u obzir okolnost da je šteta u datim slučajevima nastala djelima pripadnika Armije RBiH i Vojske Republike Srpske, a ta se

djela imaju pripisati entitetima BiH. Obaveza države da osigura djelotvorno pravno sredstvo prema čl. 13. EKLJP-a postoji i u pogledu zahtjeva žrtava za naknadu štete prema licima čija se djela ne mogu pripisati državnim vlastima, a u ovom slučaju dodatnu težinu nosi činjenica da se radi o zahtjevima prema licima koja su djelovala kao pripadnici Armije BiH i Vojske Republike Srpske.

Evropska konvencija o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja, član 14. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, tačke 16. i 17. Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih naroda 60/147 o temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava, član 2. Direktive Vijeća 2004/80/EZ o naknadi žrtvama krivičnih djela neposredno zahtijevaju da Bosna i Hercegovina uspostavi državne

mehanizme pomoći žrtvi u slučajevima da lica odgovorna za štetu nisu u mogućnosti ili ne žele da ispune svoje obaveze. Time bi se riješilo osnovno pitanje naplate štete žrtvama ratnih zločina kojima je u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini dosuđena naknada štete, a koju nisu uspjeli naplatiti.

Uz ovaj važan zaključak, treba sagledati i druga pitanja koja su ovim izvorima regulisana kako bi se ispunjenju obaveze pristupilo cjelovito. Misli se prije svega na pokrivanje medicinskih troškova i troškova rehabilitacije, te troškova pokretanja građanskih i drugih postupaka u svrhu ostvarivanja prava žrtve, što npr. nalaže čl. 14. Konvencije UN-a protiv mučenja. Direktive EU pored toga nalažu da žrtve dobiju sve informacije o mogućoj podršci bilo koje prirode, kao i o podnošenju zahtjeva za naknadu štete na jednom mjestu. Jednako pravo na pristup relevantnim informacijama o povredi prava i mehanizmima naknade štete zahtijeva i tačka 15. Rezolucije Generalne skupštine

Ujedinjenih naroda 60/147 o temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve. Osim toga, postoje pitanja za koje evropski i međunarodni standardi ostavljaju mogućnost, ali ne i obavezu, da ih država reguliše, poput minimalnog i maksimalnog iznosa naknade i sl. U tom kontekstu potrebno je razmisliti o opravdanosti regulacije pitanja povezanih s osnivanjem državnog fonda iz kojeg bi se naplaćivala šteta žrtvama ratnih zločina poput: prava posrednih žrtava za podnošenje zahtjeva, rokove za podnošenje zahtjeva, pravo regresa države prema počiniocima u slučaju isplate naknade štete, način finansiranja fondova i nadležnosti odgovornog ministarstva, ograničenje naknade štete samo za određenu vrstu krivičnih djela odnosno krivičnim djelom prouzrokovanih posljedica, pravo žrtava na predujam u slučaju finansijske hitnosti, maksimalan iznos naknade, sastav tijela koje će odlučivati o zahtjevima žrtava kao i rok unutar kojeg odluka treba biti donesena, odnos ovog postupka

prema mogućem krivičnom postupku u pogledu nepostojanja obaveze da prethodno bude pokrenut krivični postupak, način izvršenja imovinskih zahtjeva usvojenih u krivičnom postupku, ostala prava žrtava poput prava na rehabilitaciju, psihičku i fizičku pomoć itd.

Kao uzor svakako mogu poslužiti austrijsko i švicarsko zakonodavstvo, pri čemu je posljednje navedeno nešto umjerenijeg pristupa. U pogledu hrvatskog zakonodavstva kao uzora za reformu u Bosni i Hercegovini mora se pristupiti opreznije, jer je Republika Hrvatska propustila da implementira svoje obaveze prema žrtvama ratnih zločina iz međunarodnih pravnih izvora u opći zakon posvećen žrtvama krivičnih djela. Uzornim u tom zakonu se može smatrati samo široko stvarno područje primjene zakona na veliki broj krivičnih djela te pravo na naknadu od strane države koje postoji neovisno o tome je li počinitelj poznat. Navedene uzorne karakteristike iz

Zakona o žrtvama kaznenih djela prenesene su u hrvatski Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku donesen 2015. godine, a koji se direktno odnosi na žrtve ratnih zločina, ali samo za jednu skupinu žrtava ratnih zločina. Utoliko zakonodavstvo Hrvatske samo djelomično i uz odgovarajući oprez može služiti kao uzor za BiH.

Predstavljeni evropski i međunarodni mehanizmi, kao i komparativno pravo, vode ka konačnoj preporuci uvođenja mogućnosti za žrtve ratnih zločina da direktno naplate naknadu štete od države. Ta mogućnost trebala bi biti otvorena za slučajeve i kada počinitelj nije poznat, pri čemu na državu koja je nadoknadila štetu žrtvi prelaze sva prava koja je žrtva imala prema počiniocu.

U svakom slučaju bi direktna naplata od države morala biti moguća kada je naknada već dosuđena žrtvi u krivičnom postupku. Pri tome se ne bi trebalo

na žrtvu prebaciti ponovni teret vođenja izvršnog postupka, niti čekanja da tek u slučaju eventualne nemogućnosti naplate od strane počinioca ostvaruje svoj zahtjev prema državi. Rokovi za podnošenje zahtjeva prema državi trebaju početi teći od pravosnažnosti odluke u krivičnom postupku. Naposljetku, potrebno je također omogućiti žrtvama koje su propustile postaviti imovinskopravni zahtjev u već okončanom krivičnom postupku da svoja prava unutar određenog roka od donošenja zakona mogu potraživati u posebno za to uređenom administrativnom postupku.

O TRIAL INTERNATIONAL

TRIAL International je nevladina organizacija koja se bori protiv nekažnjivosti međunarodnih zločina i podržava žrtve u njihovoj potrazi za pravdom. Organizacija pruža pravnu pomoć, podnosi slučajeve, razvija lokalne kapacitete i zagovara agendu ljudskih prava.

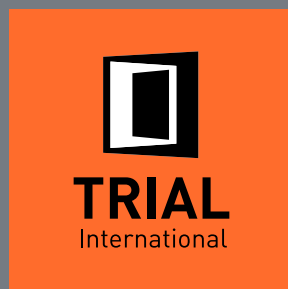
TRIAL International je prisutan u BiH od 2008. godine i pruža podršku žrtvama teških kršenja ljudskih prava iz rata i njihovim porodicama u potrazi za pravdom, istinom i reparacijama.

GLAVNO SJEDIŠTE

TRIAL International, P.O Box 5116
1211 Geneva 11, Switzerland
+ 41 22 321 61 10
www.trialinternational.org
info@trialinternational.org
@Trial

URED U BIH

TRIAL International - ured u BiH
Čobanija 19, 71 000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
+387 33 219 873
www.trial.ba

Copyright TRIAL International

Autor: Prof. dr. Zlatan Meškić

Urednica: Adrijana Hanušić Bećirović

Lektura: Sandra Zlotrg

Grafički dizajn: Sanja Vrzić

Štampa: CPU

Tiraž: 150

Sarajevo, 2017